

הקבורה העתידה במדינת ישראל – ליקוט עצמות

הרב רפי אוסטרופ

1. המשנה במסכת מו"ק (פ"א מ"ה):

ועוד אמר רבי מאיר: מלקט אדם עצמות אביו ואמו (בחול המועד), מפני שהיא שמחה לו. רבי יוסי אומר: אָבָל הוא לו.

2. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ח עמוד א

ורמינהו: המלקט עצמות אביו ואמו - הרי זה מתאבל עליהם כל היום, ולערב אין מתאבל עליהן. ואמר רב חסדא: אפילו צרורין לו בסדינו. אמר אביי: אימא, מפני ששמחת הרגל עליו.

3. תלמוד ירושלמי מסכת מועד קטן פרק א דף פ טור ג/ה"ב

ועוד אמר רבי מאיר מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני ששמחה היא לו. בראשונה היו קוברין אותן במהמורות, נתאכל הבשר היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן ברזים. אותו היום היה מתאבל ולמחר היה שמח לומר שנינוחו אבותיו מן הדין. תני המעביר ארון ממקום למקום אין בו משום ליקוט עצמות, אמר רבי אחא הדא דת אמר בארון של אבן אבל בארון של עץ יש בו משום ליקוט עצמות. אמר ליה רבי יוסי ואפילו תימר בארון של עץ אין בו משום ליקוט עצמות. אי זהו ליקוט עצמות? מעבירן באפיקרסין ממקו' למקום, ותני כן ליקוט עצמות מלקט עצם עצם משיתאכל הבשר.

4. מסכת שמחות פרק יב

יום שמועה כיום קבורה לקריעה ולאיבול, למצות שבעה ולמצות שלשים, אבל לאכילת קדשים אינו אלא כמלקט עצמות, אלו ואלו אוכלין קדשים לערב.

5. כל שקורעין עליו בשעת מיתתו, קורעין עליו בשעת ליקוט עצמות; וכל שאינו מתאחה בשעת מיתתו, אינו מתאחה בשעת ליקוט עצמות.

6. ליקוט עצמות אינו אלא יום אחד בלבד, לפיכך אינו מלקטן אלא עם חשיכה. ליקטן כל אותו היום וחשכה, מותר באותו יום של אחריו. ואין עומדין בשורה עליהן, ואין אומרין ברכת אבליים ותנחומי אבליים עליהן, אבל אומרין עליהן תנחומין לעצמן. ואין עולין עליהן בחבר עיר, אבל מברין עליהן בתוך ביתו של אבל. רבי שמעון בן אלעזר אומר ביום שוכב על מיטות כפויות, חשכה הרי זה זוקפן.

7. כך היו חבורות עושין בירושלים, אלו לבית האבל ואלו לבית המשתה אלו לשבוע הבן ואלו לליקוט עצמות. לבית האבל ולבית המשתה, בית המשתה קודם; לשבוע הבן ולליקוט עצמות, שבוע הבן קודם, אבל חסידים הראשונים היו מקדימין לבית האבל מלבית המשתה, משום שנאמר טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו, ומה תלמוד לומר והחי יתן אל לבו, שכל מי שמהלך אחרי המיטה צריך שיאמר, אני מהלך אחריו של זה.

8. אין מפרקין את העצמות, ואין מפסיקין את הגידין, אלא אם כן נתפרקו העצמות מעצמן, ונתפסקו הגידין מעצמן.

9. כל העצמות אדם מלקט חוץ מעצמות אביו ואמו, דברי רבי יוחנן בן נורי, ורבי עקיבא אומר אחד אלו ואחד אדם מלקט. ליקוט עצמות אינו עד שיכלה הבשר; כלה הבשר, אין הצורה ניכרת בעצמות.

10. מלקט אדם עצמות שני מתים כאחת, ונותן אלו בראש אפיקריסין מכאן, ואלו בראש אפיקריסין מכאן, דברי רבי יוחנן בן נורי, ורבי עקיבא אומר סוף אפיקריסין להתאבל, וסוף עצמות להתערב, אבל מלקטן ונותן בארזים.

11. אמר רבי אלעזר בן רבי צדוק, כך אמר לי אבא בשעת מיתתו, בני, בתחילה קברני בביקעה, ובסוף לקט את עצמי ותנם בדלוסקמא, ואל תלקטם בידך, וכן עשיתי לו, נכנס יוחנן וליקטן, ופירס עליהן אפיקריסין, ונכנסתי וקרעתי עליהן, ונתתי עליהן ספירין יבישין; כשם שעשה לאביו כך עשיתי לו.

אין מפנין לא את המת, ולא את העצמות, ממקום בזוי למקום מכובד, ואין צריך לומר ממקום מכובד למקום בזוי; ובתוך שלו, אפילו ממקום מכובד למקום בזוי הרי זה מותר, שכן הוא כבודו. נוסח אחר: בתוך שלו - אפילו ממקום מכובד למקום בזוי מותר, שכן ערב אדם שינוח בשלו.

12. **הרמב"ן, בתורת-האדם** (מהד' מוסד הרב קוק) עמ' קכ:

הוה ליה מסקנא דמילתא שאסור לפנות את המת או עצמות לצורך מת אחר, וכל שכן לפנות המקום, וכן לעשות לו קבר מכובד הימנו אסור. אבל לכפרה שלו ולכבודו, כגון להעלותו לארץ ישראל ולירושלים, או לקברו אצל אבותיו - מותר. **ואם נתנו דעתם לפנותו ולא קברוהו שם אלא לפי שעה, או שנהגו לקבור במהמורות בלא ארון כדי שיתעכל הבשר ויתנו עצמות בארון - מותר, סימן יפה לו שאומרים נינוחו עצמותיו מן הדין.**

13. **שולחן ערוך יורה דעה סימן שסג**

אין מפנין המת והעצמות, לא מקבר מכובד לקבר מכובד, ולא מקבר בזוי לקבר בזוי, ולא מבזוי למכובד, ואצ"ל ממכובד לבזוי. ובתוך שלו, אפילו ממכובד לבזוי, מותר, שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו. וכן כדי לקוברו בארץ ישראל, מותר. ואם נתנוהו שם על מנת לפנותו, מותר בכל ענין. ואם אינו משתמר בזה הקבר, שיש לחוש שמא יוציאוהו עובדי כוכבים, או שיכנסו בו מים, או שהוא קבר הנמצא, מצוה לפנותו.

14. אין מוליכים מת מעיר שיש בה קברות לעיר (אחרת), אלא אם כן מחוצה לארץ, לארץ. הגה: או שמוליכין אותו למקום קברות אבותיו.

15. אין מלקטין עצמות, לא מתוך הארון ולא מתוך הקבר, לצד זה, לקבור שם מת אחר, או לצורך המקום.

16. מקום שנהגין לקבור במהמורות (פי' בשוחות עמוקות מן במהמורות בל יקומו) (תהילים קל, יא) בלא ארון, עד שיתעכל הבשר, ואחר כך מלקטין העצמות וקוברין אותן בארון, מותר.

17. הר"ש עמאר, במאמרו "מילוי בית קברות בעפר וקבורה מעליו" (תחומין כז עמ' 429), התיר לקהילת איסטנבול לחדש מנהג קבורה של קבר על גבי קבר, באמצעות מילוי בית העלמין כולו בעפר, מחמת חוסר מקום לקבורה.

18. טעמי איסור פינוי מת:

א. חרדת הדין - "שהטעם שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראין מיום הדין וזכר לדבר ישנתי אז ינוח לי ובשמואל הוא אומר למה הרגזתני (ש"ך שס"ג א').

ב. ניוול המת [שנראה המת בניוולו] (ב"ב קנ"ד.).

19. גשר החיים פרק כ"ו א' סעיף ה: או שהקבר מזיק את הרבים כגון שהוא סמוך לדרך שאפילו נקבר שם ברשות בעל השדה מותר לפנותו. וחידש הגרע"א שאם הציבור מוצא לנכון לפנות המקום מקבר לצורך הרבים ה"ה בכל גווני כקבר המזיק, שמותר לפנותו.

20. שם סעיף ח: אם מלכתחילה קברוהו על דעת לפנותו – מתפנה בכל אופן. וכן כשהוא עצמו ציווה בחייו לפנותו אח"כ לקברו במקום אחר.